

A 75 éves Nagy István muzsikus portréjához

Negyven éve ismerem Nagy István ny. főiskolai tanárt. Tanítványa voltam három esztendőn át a kolozsvári tanítóképzőben, majd további négy évig a kolozsvári Zene- és Színművészeti Főiskolán, illetőleg a Magyar Művészeti Intézetben. Énekeltem a tanítóképző férfikarában s a tanítóképzők neves vegyeskórusában. Tagja voltam — a főiskola énekkara mellett — kamarakórusának, illetőleg a Nagy István énekkara elnevezéssel ismert együttesnek alakulásától felbomlásáig, és negyedszázadon át munkatársként éltünk egyazon intézmény keretében. Tanúja voltam fáradhatatlan buzgalmának, magas szinten végzett igényes nevelő- és művészi munkálkodásának, helyi és országos sikereinek, olykor vívódásainak, zokszó nélkül átélt nehéz napjainak. Részese lehettem vezénylései nyomán fakadó, életre szólóan gazdagító élménynek. A tanítvány és kórustag hálájával állítottam össze születésének 75. évfordulójára öt és fél évtizedes zenei tevékenységének könyvészetét. Nyolcszáznál több tétel sorakozik fel példamutató munkálkodásáról (I. Írások, tankönyvek, II. Kéziratok, III. Nyilatkozatok, interjúk, IV. Előadások, felolvasások intézeti tudományos ülészakokon, V. Szereplések — élő előadás, vezénylés, kamarazene, rádiószereplés, VI. Lemez, kotta, VII. Reper-tórium). E tanulságosan beszédes könyvészet alapján egészítem ki zenei írásainkban eddig felvázolt portréját.

Mint ismeretes, 1934-ben kerül Marosvásárhelyre, az egykori r. k. tanítóképző és gimnázium ének- és zenetanáraként. Diákjaiból fiú vegyeskart szervez, s rövid időn belül a reneszánsz kórusirodalomnak, Bartók és Kodály művészetének egyik legelső, egyetemes színvonalú népszerűsítője lesz. Egyetlen lemezét ezzel a diákekekarral valósítja meg (1941). Marosvásárhelyen átveszi az ottani Magyar Iparossegylet Dalkörének irányítását, s ennek munkáját olyan színvonalra emeli, hogy a Romániai Magyar Dalosszövetség egyik díjának elnyerése mellett Bartók-művet szólaltat meg velük — országos bemutatóként (1939). A város dalárdáit egyesítő *Marosvásárhelyi Énekkar* tevékenységét mindössze beindítja (1940); a kolozsvári tanítóképzőbe való áthelyezésével új távlatok nyílnak meg előtte. A *kolozsvári tanítóképző férfikara* mellett a tanító- és tanítónőképző növendékeiből szervez 150 tagú, hamarosan országos hírre emelkedett *vegyeskart*. Ezzel a tekintélyes együttesrel számos művet szólaltat meg, nem egy esetben országos vagy éppenséggel egyetemes bemutatóként. Karmester és kórus előadóművészetének színvonalát mi sem érzékelteti fényesebben, mint az a tény, hogy Kodály Zoltán az együttesnek ajánlja egyik igényes alkotását, a *Balassa Bálint elfelejtett énekét* (1942).

A negyvenes évek elején a *Kolozsvári Tanítók Énekkarát* is irányítja, s ezzel közvetve az elemi iskolai körustevékenység fellendítéséhez is hozzájárul. A háború után Kolozsvárt előbb *női kart* szervez; ezzel lép fel többek között Bukarestben is (1947). Ez az együttes bővül vegyeskarrá, s így jön létre Nagy István *hetedik, Kolozsvári Kamarakórusa*, a majd *Nagy István énekkara* néven ismert együttes (nem számítva a katonaságnál, majd a fogolytáborban szervezett alkalmi együtteseket).

Kórusrepertoárjának gazdagságára két példát említek. Az 1937—1938-as iskolai évben marosvásárhelyi diákkórusával — amint ezt már Szabó Csaba megírta — 29 művet énekeltek, s ebből 3 Bartók-, 5 pedig Kodály-mű. A Kolozsvári Kamarakórus — illetőleg a Nagy István-kórus műsorán — e sorok írójának nyilvántartása szerint mintegy 130 mű szerepel, Lassustól és Palestrinától kezdve — 29 Bartók-, 21 Kodály-művön át — mai szerzőkig.

A kórusmozgalom irányításából országos szinten is kiveszi részét — kevésbé hathatósan sikerül érvényesítenie haladó szempontjait a Dalosszövetség vezető-

ségének tagjaként (ahova az országos versenyen elért eredményeképpen választják be 1939-ben). 1946 decemberében a Dalosszövetség újjáalakul, 1947-ben lemond a régi vezetőség, s az új elnök Nagy István lesz. Az 1948 februárjában lezajlott közgyűlés már az új vezetőség korszerű szellemét tükröző magatartásaként Bartók Béla Dalosszövetség elnevezéssel a népzene forrásából merített alkotásokat népszerűsít, a régi kórusok mellé újakat szervez, s modern szellemű tanfolyamokon készíti fel a karmestereket.

Nagy István kamarazene-szerepléseire 1923-tól kezdve utalnak a különböző napilapok. Hogy részben hegedűsként s főleg karmesterként milyen mértékben népszerűsítette a modern zeneirodalom értékeit, az leginkább a Bartók- és Kodály-bemutatókkal érzékeltethető. Országos Bartók-bemutatói:

1. *Negyvennégy duó* két hegedűre (Marosvásárhely, 1936.; — részleges, Magoss Etelkával), a teljes sorozatot ugyancsak ő mutatja be Kolozsvárt, 1946—1947-ben (Zsurka Péterrel, B. Fehér Miklóssal, Grigore Hocával, Márkos Alberttel és Kouba Paulával);

2. *Két- és háromszólamú kórusok* (Marosvásárhely, 1937. — részleges; a teljes ciklust Kolozsvárt, 1946—1947-ben);

3. *Négy régi magyar népdal* négyzólamú férfikarra (Marosvásárhely, 1939);

4. *Két- és háromszólamú kórusok* — iskolai zenekarral (Kolozsvár, 1942. — öt mű);

5. *Négy tót népdal* vegyeskarral és zongorára (Kolozsvár, 1949. — Halmos Györggyel);

6. *Magyar népdalok* vegyeskarral (Kolozsvár, 1951). Ebből — mai ismereteink szerint — *világbemutatók* is számít a *Negyvennégy duóból* a *Szűnyogtánc*, *Máramarosi tánc*, *Preludium és kánon*, *Forgatócs*, *Szerb tánc* (Marosvásárhely, 1936), a *Párnástánc*, *Rutén kolomejka* (uo. 1936), valamint a *Lakodalmas*, *Scherzo és katonanóta* (uo., 1937), a *Két- és háromszólamú kórusokból* pedig a *Jószágigéző*, a *Játék* és a *Ne menj el* (uo., 1937).

A Kodály-művek országos elhangzásáról nem rendelkezünk még a Bartókéhoz hasonló összegezéssel, de annyit így is tudunk, hogy 1937—1938-ban Marosvásárhelyen megszólaltatja többek között a *Székely keszervest*, a *Jézus és a kufárok*at, a *150. genfi zsolttárt*, a *Cigánysíratót*, *Mátrai képeket*, *Köszöntőt*, kolozsvári esztendeiben szinte minden jelentős Kodály-kórust énekeltet (vagy újraénekeltet), köztük országos bemutatóként a *Missa brevis* (1948. — Szabó Gézával); a *Jeligét* (vegyeskari változat, 1952), a *Békességóhajtat* (1955), a *Minuetto seriót* (1955), a *Kállai kettőt* (vegyeskar, zenekari kísérettel, 1955). A világon először megszólaltatott Kodály-művek közül kettőt tart számon a zeneirodalom: *Balassa Bálint elfelejtett énekét* (Kolozsvár, 1942) és a *121. genfi zsolttárt* (uo., 1943). Hadd tegyem hozzá ezekhez harmadikként az *Első áldozást* (Kolozsvár, 1944) s biciniákat.

A kolozsvári Állami Magyar Opera keretében ő vezényli a *Székely fonó* bemutatóját (1950. március 9.), s néhányszor a *Háry János* előadását is.

Mint a főiskola igazgatója — egyetemes viszonylatban — elsőként tűzi ki célul Bartók minden nyomtatásban megjelent művének megszólaltatását. E sorozatból hét hangversenyt sikerül megvalósítania (köztük teljes ciklusokat, mint a már említett duók, egynemű kórusok s a *Gyermekeknek*); felbemaradásának okairól ő maga számol be egyik írásában — két és fél évtized távlatából.

Nem válogat a szereplési lehetőségekben, ha a kóruskultúra ügyét szolgálhatja. Vezényel izzó hangulatú, ünnepi atmoszférájú hangversenyt országos fórumokon, szívesen látott vendége együttesével irodalmi esteknek, fellép egyetemi hallgatók számára rendezett ciklusokon, ha keretet biztosítanak, elviszi a kórusirodalom remekeit üzemi hangversenyekre is. Vállalja hosszú utak fáradsalmait, vidéki turnék viszontagságait, s így jut el marosvásárhelyi diákkórusával Szászrégenbe (1936), Brassóba, Csíkszeredába (1937), Kolozsvárra (1939) vagy Budapestre (1941), a marosvásárhelyi Iparosgyűlés Dalkörével Kolozsvárra (1938), a kolozsvári tanítóképzők kis- és nagygyűttesével Budapestre (1941., 1943), női kórusával és az Állami Magyar Opera együttesével Bukarestbe (1947., 1950), kolozsvári nagy kórusával Marosvásárhelyre (1948., 1955., 1957), Sepsiszentgyörgyre, Csíkszeredába, Vlahicára, Székelyudvarhelyre (1949), majd Désre, Tordára, Nagyenyedre, Kézdivásárhelyre, Gyergyószentmiklósról és ismét Csíkszeredába (1951). Vonósnyegyesének műsorával szintén ellátogat néhány művelődési központba — Zilahra (1948), Marosvásárhelyre (1949), Csíkszeredába, Sepsiszentgyörgyre, Kézdivásárhelyre, Gyergyószentmiklósról (1954) és Nagyenyedre (1957).

Az iskolai énekoktatás ügyét mozdítja elő a kolozsvári tanítók számára rendezett kottaolvasási tanfolyamával (1943), de bekapcsolódik az iskolán kívüli zeneoktatásba is — igen népszerűsítő nyilvános énekórákkal. E munka hatékonyságának fokozására 50 népdalból álló sorozatot állít össze (ennek egy része *Daloljunk*

együtt címmel nyomtatásban is megjelent). Ha szükség van rá, tankönyvet szerkeszt, kimegy Bogártelkére kánonokat betanítani elemi iskolásoknak, vagy meglátogatja és meghallgatja a bácsi iskola gyermekkorúsát, és tanácsaival segíti további fejlődésüket — nem beszélve az egyes kórustalálkozók, karmesteri tanfolyamokon elhangzó előadásairól, útbaigazításairól.

Írásaiban a zenepedagógia, a modern zene s főleg a kóruskultúra kérdéseit boncolgatja (*Énekszó, Erdélyi Iskola, Ifjú Erdély, Néptanítók Lapja, Művelődési Útmutató*, illetve *Művelődés, Igaz Szó, Korunk, Utunk, Lucrări de muzicologie*), akár csak interjúiban, felolvasásaiban, előadásaiban. A diákkori és rádiószereléseket is figyelembe véve, munkásságának repertórium a hat évtizedet ölel fel. Karvezetői művészetének európai színvonaláról a mai fiatalok mindössze közvetve szerezhetnek tudomást — az egykori kórustagok, hangversenylátogatók emlékezéseiből s az időnként elhangzó rádióközvetítésekből.

A repertórium beszédes tanúsága szerint bőségesen lehetne idézni a sajtó nemegyszer szuperlatívuszokban való megnyilatkozásaiból, hiszen olyan muzikusok nyilvánítottak véleményt — időrendben — Nagy Istvánnak és kórusainak művészetéről, mint László Árpád, Kéki Béla, Domokos Pál Péter, Lakatos István, Kerényi György, Gaál Endre, C. Nagy Béla, Raics István, Bartók János, Jemnitz Sándor, Tóth Dénes, Bartha Dénes. A háború utáni szerepléseit Lakatos István, Szegő Júlia, Romeo Ghircoiaşiu, Birek László, Halmos György, Ilie Balea, Banner Zoltán, Fehérvári László méltatta és olyanok, akik közvetve vagy közvetlenül tanítványai voltak — így többek között Zoltán Aladár, Forró László, Angi István, Guttman Mihály, Szabó Csaba, Szalmán Lóránt. A karmester Birtalan házaspár interjúból is kicsendül mesterük iránti tiszteletük. Idézni lehetne Szentimrei Jenő, Salamon László, Kovács György, Finta Zoltán, Balogh Edgár, Méhes György, Jánosházy György, Papp Ferenc, Herédi Gusztáv, Márki Zoltán, Deák Tamás, Bodor Pál, Beke György, Dáné Tibor vagy Balla Zsófia írói-költői megállapításai-ból is. E tekintélyes névsor önmagában is fokmérője Nagy István munkásságához, művészetéhez való pozitív viszonyulásunknak. Az említett Kodály-dedikáció mellett alkotóink további megbecsülését tanúsítják Szabó Csaba neki ajánlott kórusai, Erdős Tibor, Nagy Imre rajzai, Gy. Szabó Béla fametszete. Deák Tamás egyik regényalakjának — Don Estebánnak — ő a modellje, ő, akinek a romániai magyar kóruskultúra oly sokat köszönhet.

„Amennyi fűszál van a tarka mezőbe, / Amennyi csepp víz van a tenger medrébe, / Annyi áldás szálljon mesterünk fejére“ — kívánjuk ez ünnepi alkalommal az általa is oly sokszor énekeltetett népi köszöntővel mindazok, akik tiszteljük, szeretjük.

Benkő András

Marad a szállás

Olvasom a tudósításokat az egyre-másra épülő és átadásra kerülő — de olykor elkészületlen — munkásszállásokról, s nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy a számbavétel csak amolyan önn nyugtatás, lelkiismeretünk álomba ringatása. Hogy miért?

Valóban jó lenne, ha azzal, hogy a családjából kiszakított fiatal munkásszállásra kerül, sorsát elintézettnek tekinthetnők. Csakhogy míg a hagyományos társadalmakban egyenlő mértékben szabályozták az emberi tevékenység minden oldalát, addig az ipari társadalomban kiküszöbölhetetlen aránytalanság lép fel: az egyre fokozottabban szabályozott munkaidő után a szabad idő társadalmilag mind kevésbé befolyásolják. És az ipari társadalomban a különféle élethelyzetek sora lép fel, amelyekben nem lehet a hagyományok régi, sokszor merev szabályai szerint tájékozódni és cselekedni.

A városban a szerepek száma felmérhetetlenül nagy a falusi számára — akire ebben a nagy kuszaságban mintha semmilyen szerepet nem osztanának. A falusi közösségi ellenőrzés helyett a városban ható tiltásháló intézményesített — és személytelenített —, a rendfenntartó-ellenőrző szervek emberei nem állanak szünet nélkül minden városlakó mögött, miként a szomszéd vagy ismerős szeme vigyázta-vigyázza ma is a falustársat. Városban tehát a falusinál sokkal nagyobb belső fegyelemre van szükség. A városlakó egyrészt szabadabb, másrészt viszont

védtelemben a falusinál, éppenséggel a tömegben válik magányossá, emiatt fokozott lelki terhelést kell elviselnie.

Ezek szerint a munkásszállás keret csupán a kezdet ahhoz, hogy ezen ingtag életformájú szüzeket — 1980 végén 556 ezer szálláslakót tartottak nyilván nálunk — tudatilag is városiakká tegyék. Tudatilag is, mert a velük folytatott beszélgetések során bárki meggyőződhet — miként nekem volt alkalmam az alatt a tíz nap alatt, amíg egy temesvári munkásszállás lakója voltam, s meggyőződésem — arról: e fiatalok a falut s a vele járó mai életformát elvetik. Igen sokan menekülésszerűen hagyták ott szülőfalujukat, s mondtak búcsút családjuknak, egyfajta életformának.

Ki vállalhatná magára a városba keveredett-sodródott jelentős számú — jobbára — fiatal munkás istápolását?

A munkahelyi környezet ehhez nem szolgál keretül, mert ott inkább a szakmába való beilleszkedés bonyodalma, nehézségeit vigyázzák, illetve igyekeznek megoldani. Nem lehet véletlen, hogy sajtónkban a betagozás fogalmával rendszerint a szakmával, a munkahelytel járó feszültségek oldódását jelölik, pedig a valódi nyelvi-gondolati tartalom szerint (beilleszkedik új környezetbe, új viszonyok közé kerülve kellően alkalmazkodik) ez egyáltalán nem indokolt.

Marad tehát a szállás.

Nyilvánvaló, hogy a szállásnak kifelé orientálnak kell lennie, hogy a jobbára szűk körben tébláboló kezdők itt, de ne csupán egymástól lessenek el — a városi közeg által nem elfogadott — magatartásformákat. Milyen tapasztalatokat adhatnának át egymásnak e fiatalok? E többszörösen — a munkahelyen, a városi közegben, a (házas)életben — kezdők, akik a „legjobb” esetben néhány osztályt valamelyik városka gimnáziumában végeztek. Csakhogy: az oktatási formák átalkatásával tapasztalhatóan eltűnedeznek azok az iskolák, melyek szigorú belső rendszabályokkal alakították ki erős etikai tartást, bizonyos akaratú elemeket a tanulóiban. Sorsuk tudatos irányítására, jövőjük következetes építésére e szálláslakók egyelőre képtelenek. (Amikor csak lehet, túlóráznak — nem is annyira a pénzért, hanem a szabad idő teher-léte miatt —, a közöttük tartózkodónak úgy tűnik, hogy minden más kereső kategóriánál többet isznak, a pénzzel bánni nem tudnak — nem tartalékolnak a jövőre, pedig keresetük többnyire meghaladja a velük egykorú értelmiségiekét —, szórakozásuk beszűkült, jószerivel csak a mozi látogatják.)

A rengeteg mozizás is — a fiúk havi 5-6, a lányok 3, a házasok 2 filmet néznek meg — azt jelzi, hogy a szálláslakók nem tudnak mit kezdeni magukkal, és pótcselekvésként, eseménypótlékként választják a filmszínházat. A mozi ajtaja mindig nyitva, bármikor be lehet menni, s olcsóbb is a vendéglőnél.

Tehát a szállás lehetne a keret... De ki lenne a tanácsadó, az a valaki, aki e fiatalokat gyámolítaná?

Az Electrotimis gyárból — e vállalat szállásának lakója voltam — hét esztendő alatt (háromezres létszám mellett) mintegy fétezer (!), zömmel fiatal lépett ki, akiknek a többsége valamelyes gondoskodással megtartható lett volna.

Egyetlen személy van szállásonként, aki a fiatalokkal való törődésért kapja fizetését: a gondnok. Csakhogy ő a fizikai kényelmükre vigyáz (?!), az ágyne-mű kiadásán, a tévékészülék működtetésén túl eső gyámokodás-tanácsadás nem tartozik feladatai közé. Persze, ott van a KISZ, a szakszervezet, kijelölt személyek az adminisztratív vezetésből, a tapasztalt munkatársak, mesterek, csapatvezetők — valamennyiüknek azonban ez csupán a *sokadik gondjuk*, másért felelnek büntetőjogilag, másért kapják fizetésüket. Ők, ha be is térnek időnként a szállásra, főleg ellenőrizni jönnek, legalábbis ezt a látszatot keltik, s csak a tisztaság meg a fegyelem iránt érdeklődnek. Következésképpen mindenféle — sors-, kar-, kor-, baj- stb. — társnak marad a szálláson a véletlen szeszélyeként megismert hasonszőrű kolléga vagy a városban felszedett ismerős, barát.

A szállásszabályzat előírja, hogy a klubot szakszervezeti alapról rendezik be — itt az sincs, amit berendezzenek. S nemcsak a klub hiányzik, de minden járulékos helyiség: a mosoda, a szárító, a teakonyha, a romlandó ételek elhelyezésére szolgáló hűtőszoba, de még egy valamirevaló lépcsőházi előtér is, ahol le lehetne állni egy futó beszélgetésre. Vagyis a munkásszállást — illetve ezt a típust (mert nem egyedi épületről van szó), amelyet jelenleg a legjobbnak tartanak — a tervező csak félig tervezte meg, egyedül a szobabeosztás érdekelte. Sajnos, a kivitelezés sem jobb a tervezésnél, sőt! Ezek a szállások egyáltalán nem parancsolnak tiszteletet. (Lásd a régi iskolák impozáns épületeit.)

Persze tudom, ezek a szállások egy idő múltán fölöslegessé lesznek mai feladatkörükben, amikor megszűnik majd a faluról városba áramlás. Egy beton-épület azonban száz esztendőig is áll. A funkció lehet átmeneti, de következik-e

ebből, hogy az épületnek magának — tervezésében, kivitelezésében — elsiertet rögtönzésnek, hiányosnak kell lennie?

A szállás — szervezési formaként — az iskolai bentlakások és a diákkollégiumok „meghosszabbítása“, néhány alapvető különbséggel. A tanuló és az egyetemista a társadalom szempontjából még éretlen, nem kész ember, akibe eddig csak „befektettek“, s akinek majd akkor lehetnek a társadalommal szemben igényei, ha már dolgozik. Ha érett is fiziológiailag és pszichikailag, társadalmilag még nem az. A munkásszálló fiatalját a szállás ugyanígy a társadalmilag éretlenek csoportjába sorolja. A szállásszabályzatba foglaltak — a lakók számára tilos itt a főzés, egymásnak (fiúknak a lányok és fordítva) a látogatása, a WC-lefolyók eltömítése (!), illetve kötelező például a napi szellőztetés, a fertőtlenítés szintén (!) naponta, vagy ahányszor szükségesnek (!) mutatkozik, stb., stb. — nem egy kitétele ellen minden érett ember joggal tiltakozna, magánéletébe történő beavatkozásnak tekintené.

A munkásszállás szigorúan átmeneti állapot. Nemcsak az egyén életében, hanem úgy látszik, a társadalomban is: úgyis családot alapít, elmegy a magáéba a fiatal. De az itt szerzett benyomások éppen a helyzet rendkívülisége folytán egy életre meghatározóak lehetnek. Százzámra élnek itt egymás hegyén-hátán régebbi társadalmi szerephelyzeteikből kizökentett fiatalok.

A szálláslakó „státus“ azonban nem tekinthető emelkedő társadalmi mozgásnak: a kiüresedő közösségi formák helyét olyanok veszik át, amelyek nem felelnek meg az új társadalmi helyzet és szerep követelményeinek.

B. B. B.

Árkádiában jártam...

Tikkasztó melegben, vállra vetett tarisznyával — falumbeliek módjára — indultam szétnézni szülőfalum határában. Csakúgy, mint gyermekkoromban, bejártam a Pisták-oldalt, majd egy kis ösvényre tértem, s a szőlők között a Futás-oldalának tetejéről, a Keresztpataki-erdő szélétől Somoska alig cikázó patakát követtem tekintetemmel, egészen Pokolpatakig. A temetőtől lefelé, a patak bal partját nemes szőlővel telepítették be az utóbbi évtizedben. Eltűntek a kis nadragszj-földdarabkák örökre. Helyükre több hektáros szőlészet került. Új ruhát öltött magára a táj, de a temető olyan, mint régen. Zsúfolt összevisszaságban tele van mindenfajta gyümölcsfával. A püposodó sírhantokon hervadozó, száraz virágok és a gondozatlanság rejtőzködik a fák öröknek tűnő hűvös árnyékában. Ott, középen, a kis kápolnatemplom kövei alatt alussza örök álmát Petrás Ince János is, immár másfél évszázad óta, egykori hívei társaságában. Az ő földi létét itt semmi jel sem őrzi, csupán egy-egy távolról érkező bűvár próbál nyomára bukkanni. Valahol, egy könyv fedőlapján láttam a hetvenes évek elején keze írását. Egy dedikáció maradékát.

A füves oldalon hason fekve, Illyés Gyulát idézgetem a mellém szegődött magánynak: „Nem szólhat az, / ki nagyon is sokat / tudna már szólni — / Omló világot hallhat válaszolni. / Sok nagyon is, / amit szemem, amit / szívem lát s látott — / Megdermedsz testvér, hogyha fölkiáltok.“ Ez a temető, a környező tájhoz viszonyítva, oázis a sivatagban; mert körötte a nagy hőségtől minden olyan, mint egy leforrázott virágoskert. Itt az életet az árnyék tartja fenn, különben minden pörkölt száraz volna. A fél méternyi kukorica levelei úgy besodródtak, mintha egy öreg készítette volna elő a dohányát jó apróra felválni télire. A búza alig hajított fejet a szalmaszálra, s máris érett szünre száradt. A sikos mennyibolton, mint végtelen jégtáblán önfeledt koresolyások, fecskék ivelnek ide-oda. Ott messze, messze, talán a Szeret felett, egy árva pacsirta alig látható pontja az eljövendő esők reményét írja az égre.

A temető után, Pokolpatak felé valamikor katonás nyárfasor vigyázta az út szélét, de ma már azok is eltűntek, mint sok más erről a tájról. Ott, a jegegyéktől nem messze a Somoska-patak bal partján, a dombon egy utazónak furcsa kedve támadt volt, s a saját látván, valami településfelét vélt felfedezni. Néhány napi áskálás után rendkívüli szépségű edényeket talált. Híre ment a dolognak, s még századunk közepén is számtalan gödröt lehetett látni. A környékbeliek

összevissza áskálták a környéket. Vannak, akik azt állítják, hogy éjjelente kékes lángokat láttak itt-ott. Elrejtett kincsek jele volt az, mondják az öregebbek. Mennyi ebből a valóság, és hol kezdődik a legenda, ki tudná megmondani.

Különböztetett dolog, hogy nincsen füst tűz nélkül. Tehát elfogadható, hogy találtak azokon a helyeken kincseket is. Ha nem is ásóval, de kincset mégis talált, sőt mondhatni, hogy valóságos kincsbirodalomban járta le életét éppen az, akiről ma itt csak alig tudnak. Gondolom, fölösleges bizonygatnom, hogy ő az első népdalfeljegyzőnk. Erről a vidékről ő állt elsőnek levelező viszonyban a Magyar Tudós Társasággal.

A reggeli szédítő meleget és halotti csendet egy néhány éves katrincás csöppség üti el egy szőlőbokor alól csilingelő hangjával. Nagy labodaszárral kelt vitára, mert nem akar az gyökerestül kiszakadni a talajból. Csodálatra méltó, hogy ebben a szikár talajban is ily mélyre eresztette gyökerét! Ha ez az ártatlan burján is ennyire magáénak érzi ezt a földet, akkor én miért ne kapaszkodjak és mondjam magaménak? Azon kapom magam, hogy én is vitára kelek, de nem egy labodaszárral... Ne kérdezzétek, nehéz az egészet elmondani. Újra meg újra idézni sok álmatlan éjszakát...

— Kend nem gyüt-e dudót — kérdi csodálkozva üres tarisznyám láttán a mellém érkező katrincás kis csángó csöppség.

— Dehogynem. Későbbre hagyom, várom, hogy még nőjön.

Húsvéti ártatlan báránka csengettyűjére emlékeztető hangon kacagva bújik egy másik szőlőbokor alá. Tarisznyáját tömi mindenféle burjánnal. Jó három évtizeddel ezelőtt ebben a faluban mondhatni, hogy nagyobb volt az írástudatlanok száma, mint azoké, akik elvégezték a négy osztályt vagy éppen a betűvető tanfolyamot. Az akkor terjedő analfabetizmus szellemi leltárhányt jelzett. Azóta felmérhetetlen a változás. A zsúpfedeles viskók helyére módos házak épültek. Szalmasüveget ma már csak elvétve látni a falu legeldugottabb részeiben, egy-egy „tyúkketrecen“ viszont a kút gémje ugyanúgy nyikorog, mint régen. Vízvezetékéről egyelőre szó sincs e vidéken. Itt-ott a faluban feltalálták már a következő, sőt a betonjárdát is. Az utak itt minden szempontból nagyra nőttek. Az út menti kerítések évente métereket hátrálnak. Sok helyen a hátrálástól a kerítést is a házfal szolgálja. Városiasodunk!

Az égető agyagos oldalon egy lihegő gyík menekül mozduló lábom elől. Amíg mozdulatlanul álltam, addig alaposan szemügyre vette cipőm orrát. Cérna nyelvével meg is érintette egyszer, másodszor nem volt kedve, nem tetszett neki a tegnapi Diesel-olaj maradék.

Lassan, andalogva továbbmegyek a Pisták-hegyén. Lázár Péter cseresznyéjét keresem, de nem találom. Egy szembejövő gyermek idegennek néz, és zöld zsinóros kalapját megemeli. Sok volt itt valaha a cseresznye, de amióta összeszántották a földeket, kivágták őket, hogy ne zavarja a traktorok nyílegyenes barázdáit.

Az első pillanattól kezdve tudtam, hogy ezt a délelőtti utamat soha nem fogom elfelejteni. Tudtam én ezt, attól a pillanattól, amikor üres tarisznyával nekivágtam Somoska Olimposzának, a Kövecsi hegyoldalnak. Szőlőt kapáló embereket köszöntöttem, hátán ágakat hozó görnyedt öregasszonnyal váltottam szót, bárányok után szaladgáló gyermeket kísértem tekintetemmel. Lekaszált zabtábla boglyáinak süvegeit simogattam. Minden, amit láttam, olyan meghatóan szép volt, hogy majdnem könny szökött a szemem sarkába. Valami fájdalmas meghatódás ragadott hatalmába. Olyan ösvényeken haladtam, amelyeken minden biztonnal sohase jártam, de mégis minden olyan ismerős volt, hogy betéve ismer-tem, akárcsak behunyt szemmel is mehettem volna rajtuk.

Mennyi mindent lehetne írni erről a tájról, erről a népről, ezekről a szarka-lábos szemű szomorú öregasszonyokról, a talicskával száraz rózsát szállító gyermekekről. Nem utolsósorban a nyelvünkről, igen, a szép, ősi, izes nyelvről...

De miért is vitatkozom én annyit egymagamban? Várom, hogy a szeretet borotvaéles szárnyával keljen harcra, és taroljon száradt rögre minden megalkuvás-vadnővényt. A gyávaság soha nem szült emberek, népek fölé szabadon lengő fehér zászlót.

Lassú szekézzörgést hallok közeledni. Életem múlását látom a tájon, de nem bánom, mert tudom, hogy nem fog itt soha fellángolni a görögtűz.

